

ارزیابی برنامه جامع نرم‌افزاری انتقال خون در میزان مردودی، بروز خطا و رضایتمندی اهداکندگان خون اصفهان، سال ۱۳۸۴

مصطفی آقاحسینی^۱، دکتر علی شائمی^۲، دکتر کریم آذربایجانی^۳، دکتر ناهید اکبری^۴

چکیده

سابقه و هدف

تکنولوژی اطلاعات و ثبت الکترونیک، راه ورود مطالعه‌های جدیدی را در انتقال خون گشوده است ولی اطلاعات اندکی درباره ارزیابی آن در مراکز انتقال خون وجود دارد. این مطالعه به بررسی تاثیر تکنولوژی فوق بر بروز خطا و شیوع مردودی به علت مشکلات رفتاری و رضایتمندی اهداکندگان در دو مرکز انتقال خون اصفهان طی سال ۱۳۸۴ می‌پردازد.

مواد و روش‌ها

در این مطالعه توصیفی - تحلیلی که با روش نمونه‌گیری سرشماری و در سال ۱۳۸۴ انجام شد، کلیه اهداکندگان پایگاه خواجه و پایگاه شریعتی از نظر بروز خطاهای ناشی از نبود سابقه و شیوع مردودی به علت مشکلات رفتاری بررسی و پس از رضایتمندی از دو نمونه تصادفی ۱۰۰ نفری، دو گروه توسط یک پرسشنامه مقایسه شدند و اطلاعات در برنامه SPSS ۱۱/۵ با آزمون‌های فیشر، کای دو و آزمون t تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها

میزان مردودی در پایگاه خواجه ۱۰۴۱ مورد (۲٪) و در پایگاه شریعتی ۳۵۳ مورد (۱٪) بود. بروز خطا در پایگاه خواجه ۱ مورد (۰٪) و در پایگاه شریعتی ۲۲ مورد (۰/۶۲٪) بود. شیوع مردودی در پایگاه خواجه بالاتر و میزان بروز خطا در این پایگاه بسیار کمتر از پایگاه شریعتی بود. رضایت اهداکندگان از روند اهدای خون در پایگاه خواجه به طور محسوسی کمتر از پایگاه شریعتی بود. بین رضایت از برخورد کارکنان تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری

اجرای هم‌زمان برنامه جامع می‌تواند با افزایش مردودی و بروز بسیار کمتر خطا در پیشبرد سلامت خون موثر باشد ولی وجود مراحل متعدد کامپیوتری ممکن است موجب نارضایتی و اختلال در فضای محرمانه مشاوره شود.

کلمات کلیدی: اهداکندگان خون، کامپیوتر، خطای پزشکی، رضایتمندی

تاریخ دریافت: ۸۵/۱۰/۲۰

تاریخ پذیرش: ۸۶/۱۲/۲۷

۱- مؤلف مسؤول: کارشناس ارشد مدیریت دولتی - مرکز تحقیقات سازمان انتقال خون ایران و پایگاه منطقه‌ای آموزشی اصفهان - خیابان مشتاق سوم - کد پستی:

۸۱۵۸۱۸۴۳۸۹

۲- PhD مدیریت - استادیار دانشگاه اصفهان

۳- PhD اقتصاد - دانشیار دانشگاه اصفهان

۴- پزشک عمومی - مرکز تحقیقات سازمان انتقال خون ایران و پایگاه منطقه‌ای آموزشی اصفهان

مقدمه

طب انتقال خون در طول زمان نیاز به نگهداری مقدار زیادی از اطلاعات دارد و به علت این که تاکنون قسمت عظیمی از اطلاعات بر روی کاغذ بوده است، اپیدمیولوژی انتقال خون بسیار کم شناخته شده است. از طرفی سیستم‌های اطلاعاتی انتقال خون به متخصصین در اداره بیماران، اهداکنندگان و فرآورده‌های خون کمک می‌کند (۱). پژوهش‌های متعددی بر روی اثربخشی استفاده از یک سیستم جامع رایانه‌ای جهت ارتقای سلامت خون انجام شده است. در پژوهشی که توسط مارکونی و همکاران در بیمارستانی در ایتالیا و ایالات متحده انجام شد، ریسک خطاهای انسانی با استفاده از یک برنامه جامع نرم‌افزاری ۱۰۰٪ کاهش یافت (۲). در پژوهش بتاجا و همکاران، با روش پیچیده‌تر، نتیجه مشابهی به دست آمد (۳). برنامه جامع نرم‌افزاری انتقال خون در پایگاه مرکزی اصفهان از سال ۱۳۸۳ مورد استفاده قرار گرفت ولی پایگاه‌های اقماری از سیستم شبکه‌ای و ثبت به موقع اطلاعات بی‌بهره بودند. به عبارت دیگر، اطلاعات خونگیری در پایگاه‌های فرعی، پس از خونگیری در برنامه جامع پایگاه خواجه‌نوبت می‌شد. در این مطالعه، تاثیر برنامه جامع نرم‌افزاری هم زمان بر میزان بروز خطا در شناسایی اهداکنندگان پرخطر، میزان مردودی به علت مشکلات رفتاری و رضایتمندی اهداکنندگان در دو مرکز اهدای خون اصفهان در سال ۱۳۸۴ مورد مقایسه قرار گرفت.

مواد و روش‌ها

این مطالعه از نوع توصیفی - تحلیلی بوده و جامعه آماری شامل کلیه اهداکنندگان مجاز برای اهدا در هر دو پایگاه خواجه‌نوبت (گروه اول) و شریعتی (گروه دوم) با روش سرشماری بودند که طی یک سال از ابتدای ۱۳۸۴ اهدای خون نموده بودند. گروه اول شامل ۵۲۰۹۱ نفر که هم زمان در برنامه جامع انتقال خون ثبت شدند و گروه دوم با ۳۵۳۴ اهداکننده که به علت عدم اتصال مستقیم به برنامه جامع، نزدیک به ۵ ساعت بعد ثبت شدند، بودند. بروز خطاهایی از قبیل نبود سابقه که منجر به قبول اهداکنندگان غیر مجاز برای اهدای خون شده بود هم چنین شیوع

مردودی، بررسی پرسش‌های حساس از نظر اجتماعی مانند شیوع رفتارهای مخاطره‌آمیز از نوع مصرف مخدر تزریقی و روابط جنسی نامطمئن که دارای معافیت از اهدا هستند نیز بررسی شد.

در مرحله بعدی با بررسی شبه آزمایشی، رضایت اهداکنندگان با استفاده از دو نمونه تصادفی ۱۰۰ نفری از دو گروه مورد مطالعه انتخاب و مقایسه شد. اهداکنندگان مورد مطالعه با پرسشنامه‌ای که توسط محقق ساخته شده بود، بررسی شدند. برای تعیین روایی صوری و محتوایی (Face and Content Validity)، پرسشنامه‌های مربوط به رضایت از تحقیقات قبلی مورد مطالعه و بررسی قرار گرفت و سپس با نظر ناظر پژوهش، مصادیق رضایت با توجه به شرایط سازمان انتقال خون تهیه و تدوین و در یک مطالعه مقدماتی (Pilot Study) مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفت. پس از اصلاحات اولیه، پرسشنامه‌ها برای ۵ نفر از اساتید رشته‌های مدیریت دانشگاه اصفهان ارسال و از آن‌ها خواسته شد میزان روایی صوری و محتوایی پرسشنامه را در هر کدام از ابعاد بر روی طیف لیکرت از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری نمایند. در این رابطه میانگین اظهار نظر داوران در همه ابعاد حداقل ۴/۵ و حداکثر ۵ بوده است و میانگین کل ۴/۷۵ به دست آمد. لذا داوران روایی صوری و محتوایی پرسشنامه را در حد خیلی زیاد تایید نمودند. برای تعیین میزان پایایی اعتبار (Reliability) این ابزار، از روش ضریب آلفای کرانباخ استفاده شد که معادل ۰/۹۵ بود.

اهداکنندگان از سه دیدگاه رضایت از روند اهدای خون (سوال ۱ تا ۸)، چگونگی برخورد کارکنان (سوال ۹ تا ۱۳) و شرایط فیزیکی سازمان (۱۴ تا ۱۸) مورد پرسش قرار گرفتند. اطلاعات با استفاده از برنامه SPSS ۱۱/۵ با آزمون‌های دقیق فشر، کای دو و آزمون t مقایسه و تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها

در یافته‌های دموگرافیک از تعداد ۵۵۶۲۵ نفر از اهداکنندگان خون، ۵۲۰۹۱ نفر از اهداکنندگان پایگاه خواجه‌نوبت با استفاده از برنامه نرم‌افزاری هم‌زمان و ۳۵۳۴ نفر

در پایگاه شریعتی به روش معمول اهدای خون نمودند. میانگین سنی اهداکنندگان به ترتیب در پایگاه خواجه و سپس پایگاه شریعتی 38 ± 10 و $33/6 \pm 8/9$ سال بود. به ترتیب ۷۴ و ۶۲ درصد اهداکنندگان، دارای سن بین ۲۰ تا ۵۰ سال و ۹۲ و ۹۳ درصد مذکر بودند. از نظر وضعیت تاهل اهداکنندگان، ۷۶ و ۷۳ درصد متاهل و ۸۰ و ۷۲ درصد دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر بودند. هم‌چنین ۴۷ و ۳۹ درصد دارای مشاغل آزاد و با شیوع کمتر نیز کارمند (۲۶ و ۲۵ درصد) بودند و از نظر وضعیت اهدا ۴۹ و ۳۰ درصد اهداکنندگان تکراری (با سابقه و مستمر) بودند. خطاهایی مربوط به کشف سابقه اهداکننده بعد از اهدای خون که منجر به حذف فرآورده‌های خون قبل از تاریخ انقضا شده بود، بررسی شد، بروز خطا در هر دو گروه وجود داشت ولی شیوع خطا در گروه اول $0/00$ (۱ نفر) به طور قابل ملاحظه‌ای نسبت به گروه دوم $0/62$ (۲۲ نفر) کمتر بود ($p < 0/05$).

یافته‌های به دست آمده از شیوع مردودی به علت بررسی پرسش‌های حساس از نظر اجتماعی مانند شیوع رفتارهای مخاطره‌آمیز از نوع مصرف مخدر تزریقی و روابط جنسی نامطمئن که دارای معافیت هستند، نشان داد که شیوع مردودی در گروه اول (۱۰۴۱ نفر) ۲٪ و در گروه دوم (۳۵۳ نفر) ۱٪، تفاوت معنی‌داری دارد ($p < 0/05$).

دو نمونه مورد مطالعه از نظر اطلاعات دموگرافیک تفاوت قابل ملاحظه‌ای نداشتند. مقایسه دو گروه نشان داد که نمره رضایتمندی (در گروه اول $0/36 \pm 4/22$ و در گروه دوم $0/65 \pm 4/17$) در هر دو پایگاه نسبتاً بالا بود. به تفکیک، رضایت از روند اجرای اهدای خون در گروه دوم به طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر از گروه اول بود ($p < 0/05$). بین رضایت ارباب رجوع از جهت برخورد کارکنان بین دو پایگاه تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. رضایت مراجعه‌کنندگان برای اهدای خون در شرایط فیزیکی و محیط در اهداکنندگان گروه اول بالاتر بود ($p < 0/05$).

بحث

این مطالعه با هدف بررسی سیستم شبکه و برنامه جامع نرم‌افزاری در سازمان انتقال خون اصفهان انجام شد.

یافته‌های به دست آمده نشان داد که شیوع مردودی در زمینه پرسش‌های حساس از نظر اجتماعی در بین اهداکنندگان گروه اول که از نرم‌افزار جامع به موقع استفاده می‌کنند بیشتر است و با این که پزشکان به طور چرخشی در این دو مرکز کار می‌کنند، نمره به پرسش در مورد محرمانه بودن اطلاعات اهداکننده در گروه دوم بالاتر بود. بنابراین به نظر می‌رسد برنامه جامع، در مواردی کاربرد وسیع دارد که شیوع بالایی از مردودی به علت پاسخ به رفتارهای جنسی و دیگر سوال‌های حساس اجتماعی و در حین مشاوره قبل از اهدا وجود دارد و نشان‌دهنده کمک ارزنده دریافت سوابق اهداکنندگان پرخطر، در ثبت مدت معافیت افراد پرخطر در هنگام مراجعه مجدد آن‌ها در دوره پنجره احتمالی و موجب موشکافی بیشتر پزشکان در بررسی اهداکنندگان می‌شود که این امر به سلامت خون‌های اهدایی کمک می‌کند. از طرف دیگر یکی از مشکلات غیر قابل انکار در عدم استفاده از ثبت به موقع در مراکز انتقال خون آن است که امکان دارد تمامی وقایع در پرونده ثبت نشود (۴). بنابراین کمتر بودن میزان مردودی در گروه دوم ممکن است، از ثبت ناقص در گروه دوم نیز ناشی شود.

یافته‌های به دست آمده در رابطه با بروز خطا نشان داد وجود عدم تبادل اطلاعاتی هم‌زمان مراکز اهدای خون اقماری به همدیگر می‌تواند منجر به بروز خطا در پذیرش اهداکنندگان در تمامی پایگاه‌ها شود. به طوری که ممکن است اهداکنندگان دارای معافیت در فاصله زمانی معاینه تا ثبت اطلاعات برای اهدای مجدد به مراکز اقماری دیگر مراجعه کنند و مورد قبول واقع شوند و با کمی بی‌توجهی در چرخه مصرف قرار گیرند. از طرفی بررسی‌ها نشان داده که انتقال خون کامپیوتری نمی‌تواند خطاهای انسانی را حذف کند ولی سیستم‌های ساده و کاربری راحت، شرایط خطاها را ایجاد می‌نماید (۵). به همین دلیل سیستم‌های کامپیوتری مورد استفاده باید به گونه‌ای طراحی شوند تا به جای این که بعد از بروز یک خطا، به بررسی و حل ناکارآمد آن مشکل بپردازیم، از بروز خطاها جلوگیری نماییم (۶). بنابراین به نظر می‌رسد لازم است اقداماتی در جهت اتصال هم‌زمان اطلاعات مراکز انتقال خون صورت

گیرد.

نتایج حاصل از بررسی رضایتمندی نشان داد که میزان رضایتمندی در هر دو پایگاه بالا است و این امر نشان‌دهنده اهمیت بیشتر به تکریم ارباب رجوع به ویژه در سال‌های اخیر بوده است که با توجه به نیاز مراکز انتقال خون به مراجعه اهداکنندگان سالم برای اهدای مجدد بسیار اهمیت دارد. هم چنین نمره مربوط به ارزیابی نحوه کار و روند اهدای خون از دیدگاه اهداکنندگان در گروه اول به طور معنی‌داری کمتر از گروه دوم بود که احتمالاً مربوط به افزایش مراحل اهدا و قانونمندتر شدن آن‌ها و استفاده از کامپیوتر در هر مرحله از اهدای خون باشد. اطلاعات حاصله نشان داد که بین رضایت ارباب رجوع از جهت برخورد کارکنان بین دو پایگاه، رضایت از کارکنان مرکز شریعتی مختصری بیشتر بود. از آن جا که برنامه جامع انتقال خون اخیراً در آن اجرا شده، ممکن است این اختلاف ناشی از مقاومت کارمندان به استفاده از کامپیوتر در هر مرحله از اهدای خون، در گروه اول باشد. در این رابطه، مطالعه‌ای در تایوان بر روی پرستاران نشان داد که آن‌ها از کار با کامپیوتر گلایه داشتند و در یک بررسی در انگلیس، کوشش در کاستن از کار یا طفره رفتن و عیب‌جویی وسیع از سیستم، شایع‌ترین راه مقاومت آن‌ها بود که می‌تواند موجب نارضایتی اهداکنندگان شود (۸، ۷). بنابراین احتمالاً ارتقای سیستم‌های نرم‌افزاری در جهت کاربری راحت‌تر ممکن است کمک‌کننده باشد (۵). بررسی

پاسخ به سوالی که درباره محرمانه بودن اطلاعات اهداکنندگان وجود داشت مشخص کرد که از نظر اهداکنندگان در گروه دوم اطلاعات محرمانه‌تر نگاه داشته می‌شود. این یافته ممکن است ناشی از تأثیر منفی وجود ثبت کامپیوتری در فضای مشاوره و تأثیر بر پاسخ‌دهی آن‌ها و عدم احساس امنیت اهداکنندگان باشد و احتمالاً در شناسایی افراد پرخطر ایجاد اختلال می‌نماید. در این ارتباط، مطالعات دیگری انجام شده تا با تغییر در روش‌های پرسش و مشاوره اهداکنندگان، فضای محرمانه‌تری برای پاسخ اهداکنندگان ایجاد کند (۹).

نتیجه‌گیری

اتصال هم‌زمان برنامه نرم‌افزاری در مراکز انتقال خون می‌تواند موجب افزایش مردودی و بروز بسیار کمتر خطا شود و به این ترتیب در جهت پیشبرد سلامت خون موثر است ولی وجود مراحل متعدد کامپیوتری ممکن است موجب نارضایتی در اهداکنندگان و اختلال در فضای محرمانه مشاوره اهداکنندگان شود. اتصال الکترونیکی به موقع پایگاه‌های اقماری، می‌تواند در کاهش خطای ناشی از عدم وجود سابقه، کمک‌کننده باشد.

تشکر و قدردانی

بدین وسیله از آقایان حریری، دکتر محمد امید فرمانبر و دکتر تقی آقاحسینی تشکر و قدردانی می‌شود.

References :

- 1- Arslan O. Hemosoft, a new software for blood bank and apheresis management. *Transfusion Apheresis Science* 2004; 30 (3): 193-6.
- 2- Marconi M, Langeberg AF, Sirchia G, Sandler SG. Improving transfusion safety by electronic identification of patients, blood sample and blood units. *Immunohematol* 2000; 16 (2): 82-5.
- 3- Petaja J, Andersson S, Syrjala M. A simple automatized adult system for following and managing practices of platelet and plasma transfusion in a neonatal intensive Care unit. *Transfusion Medicine* 2004;14(4):281-8.
- 4- Davies A, Staves J, Kay J, Casbard A, Murphy MF. End-to-end electronic control of the hospital transfusion process to increase the safety of blood transfusion: strengths and weaknesses. *Transfusion* 2006;46(3):352.
- 5- Clark P, Rennie I, Rawlinson S. Effect of a formal education programme on safety of transfusions. *Br Med J* 2001;323:1118-20.
- 6- Callum JL, Kaplan HS, Merkley LL, Pinkerton PH, Fastman BR, Romans RA, *et al.* Reporting of near-miss events for transfusion medicine: improving transfusion safety. *Transfusion* 2001;41(10):1204.
- 7- Lee TT. Nurses' concern about using information systems: analysis of comments on a computerized nursing care plan system in Taiwan. *J Clin Nurs* 2005;14 (3):44-5.
- 8- Timmons S. Nurses resisting information technology. *Nurs Ing* 2003;10(4):257-69.
- 9- Katz LM, Cumming PD, Wallace EL, Abrams PS. Audiovisual touch-screen computer-assisted self-interviewing for donor health histories: results from two years experience with the system. *Transfusion* 2005;45: 171-80.

Evaluation of the efficiency of computerized on-line donor processing system in reduction of error incidence, increase of deferral rate, and improvement of donor satisfaction in Esfahan. (2005)

Agha Hosseini M.^{1,2}(MS), Shaemi A.³(PhD), Azarbaijani K.³(PhD), Akbari N.^{1,2}(MD)

¹Iranian Blood Transfusion Organization-Research Center, Tehran, Iran

²Esfahan Regional-Educational Blood Transfusion Center, Iran

³Esfahan University, Iran

Abstract

Background and Objectives

The use of information technology and electronic registration generates new perspectives for studies on transfusion practices to be triggered. Few reports have been published so far in the field of new technologies to be employed in application of transfusion-management systems. This study was performed to evaluate the effectiveness of this system on error incidence, deferral rate, and donor satisfaction in two centers of blood donation in Esfahan.

Materials and Methods

This analytic descriptive study was carried out using census method in Esfahan Blood Transfusion Organization 2005. Error incidence due to the lack of any donor records and deferral rate cause of high risk behaviors in Khajoo Blood Center were compared with those in Shariati Blood Center system with computerized on-line donor processing. Satisfaction in 100 blood donors at Khajoo Blood Center was compared with that at Shariati Blood Center using a questionnaire. Data analyzed using exact fisher, K2, and T test with SPSS 11.5.

Results

Deferral rate (1%) in Shariati Blood Center was lower than Khajoo Blood Center (2%). Medical error incidence in Khajoo Blood Center (0%) was lower than Shariati Blood Center (0.62%). The level of donor satisfaction with donation process in Khajoo Blood Center was significantly lower than Shariati Blood Center; however, the level of donor satisfaction with employee behavior did not make any significant differences across the two centers.

Conclusions

Computerized on-line donor processing system is effective in minimizing error incidence and increasing deferral rate, all contributing blood safety; however, several computerized donor session procedures may cause dissatisfaction to and disturbance in private donor counseling.

Key words: Blood donors, Computer, Medical errors, Satisfaction
SJIBTO 2008; 5(1): 61-66

Received: 11 Jan 2007

Accepted: 17 March 2008

Correspondence: Agha Hosseini M., MS of Governmental Management. Esfahan Regional-Educational Blood Transfusion Center. 3rd Moshtaq Ave. Esfahan, Iran.

Postal Code: 8158184389, Tel: (+98311)2607071; Fax : (+98311)2607075

E-mail: amoozesh@ebto.ir